

4. PORUŠENIE KOMUNITÁRNEHO PRÁVA SÚDNYM ORGÁNOM A ZODPOVEDNOSŤ SUDCU

C-224/01

Gerhard Köbler v. Rakúsko

„Köbler“

rozsudok Súdneho dvora z 30. septembra 2003

Rovnosť zaobchádzania – odmeňovanie univerzitných profesorov – nepriama diskriminácia. Zvýšenie pracovných odmien – príplatok za služobný vek. Zodpovednosť členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcom porušením komunitárneho práva, za ktoré je štát zodpovedný. Porušenie z nedbanlivosti vnútroštátnym súdom. Výklad článku 39 ZES a rozsudkov v spojených veciach C-46/93 a C-48/93 Brasserie du Pêcheur a Factortame [1996] ECR I-1029 a vo veci C-54/96 Dorsch Consult [1997] ECR I-4961.

Žiadosť o prejudiciálnu otázku: Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien – Rakúsko zo 7. mája 2001.

ECR 2003, str. 10239; 62001J0224.

Skutková podstata prípadu

Profesor Gerhard Köbler bol od roku 1986 zamestnaný na univerzite v Innsbrucku. Ako riadny profesor bol zaradený pri nástupe do desiatej platovej triedy a jeho plat sa zvyšoval v závislosti od dĺžky zamestnania. V roku 1996, teda po desiatich rokoch, profesor Köbler podľa článku 50 zákona o platoch (Gehaltgesetz – ďalej len GG) požiadal o zvláštny príplatok, ktorý náleží profesorom, ktorí odpracovali 15 rokov na rakúskych univerzitách alebo vo vysokoškolských inštitúciách a ktorí dostávajú súčasne štyri roky príplatok za dĺžku zamestnania podľa tohto zákona. Profesor Köbler tvrdil, že i keď nepracoval 15 rokov na rakúskych univerzitách, splnil požadovanú dĺžku zamestnania na univerzite v inom členskom štáte Európskej únie, čo je tiež potrebné vziať do úvahy. Profesor Köbler ďalej uvádzal, že podmienka, podľa ktorej sa berú do úvahy len roky odpracované na univerzitách v Rakúsku, je nepriamou diskrimináciou, ktorá nie je podľa komunitárneho práva možná. Pri konaní pred rakúskym Najvyšším správnym súdom položil tento súd Súdnemu dvoru ES prejudiciálnu otázku registrovanú

pod číslom C-382/97. Kancelária Súdneho dvora však adresovala Najvyššiemu správne súdu list, v ktorom poukázala na svoj rozsudok z 15. januára 1998 vo veci C-15/96, *Schöningh-Kougebetopoulou*, ECR 1998, I-47 a zároveň sa pýtala, či Najvyšší správny súd na položení otázky trvá. Následne Najvyšší správny súd vzal svoju žiadosť o prejudiciálnu otázku späť a rozsudkom zamietol žiadosť pána Köblera s tým, že zvláštny príplatok za dĺžku zamestnania je vernostný bonus, ktorého povaha umožňuje výnimku z komunitárnych predpisov, týkajúcich sa voľného pohybu pracovníkov. Pán Köbler však následne podal žalobu na náhradu škody proti Rakúskej republike a žiadal vyplatenie príplatku za dĺžku zamestnania, na ktorý mal podľa svojho tvrdenia nárok. Vo svojej žalobe uviedol, že rozsudok Najvyššieho správneho súdu z 24. júna 1998 porušil priamo aplikovateľné ustanovenia komunitárneho práva tak, ako ich interpretuje Súdny dvor vo svojich rozsudkoch, podľa ktorých špeciálny príplatok za dĺžku zamestnania nepredstavuje vernostný bonus. I keď podľa názoru Rakúskej republiky uvedený rozsudok Najvyššieho správneho súdu komunitárne právo neporušil a rozhodnutie súdu posledného stupňa, ktorým Najvyšší správny súd je, nemôže byť dôvodom vzniku zodpovednosti štátu za porušenie komunitárneho práva, civilný súd, u ktorého bola žaloba na náhradu škody podaná, položil Súdnemu dvoru nasledujúce prejudiciálne otázky.

Prejudiciálne otázky

1. Je judikatúra Súdneho dvora, podľa ktorej nesie štát zodpovednosť za porušenie komunitárneho práva bez ohľadu na to, ktorému orgánu členského štátu možno toto porušenie pričítať (napr. rozsudok *Brasserie du Pêcheur / Factortame III*), použiteľná aj v tom prípade, ak je konanie orgánu, ktoré sa považuje za odporujúce komunitárnemu právu, vyjadrené rozhodnutím najvyššieho súdu členského štátu, akým je v tomto prípade Najvyšší správny súd ?

2. Za predpokladu kladnej odpovede na prvú otázku: Je judikatúra Súdneho dvora, podľa ktorej prislúcha právnomu poriadku každého členského štátu určiť súd, ktorý je príslušný riešiť spory vo veci individuálnych práv odvodených z komunitárneho právneho poriadku (napr. rozsudok *Dorsch Consult*), použiteľná aj v prípade, ak je konanie orgánu, ktoré sa považuje za odporujúce komunitárnemu právu, vyjadrené rozhodnutím najvyššieho súdu členského štátu, akým je v tomto prípade Najvyšší správny súd ?

3. Za predpokladu kladnej odpovede na druhú otázku: Je právne tvrdenie uvedené v citovanom rozsudku Najvyššieho správneho súdu, podľa ktorého je osobitný príplatok za služobný vek druhom vernostného príplatku, v rozpore s bezprostredne aplikovateľným komunitárnym právnym predpisom a osobitne so zásadou nepriamej diskriminácie, ktorá je zakotvená v článku 48 ZES a v tejto súvislosti aj s príslušnou ustálenou judikatúrou Súdneho dvora ?

4. Za predpokladu kladnej odpovede na tretiu otázku: Zakladá tento komunitárny právny predpis, ktorý bol porušený, subjektívne právo pre žalujúceho v hlavnom spore ?

5. Za predpokladu kladnej odpovede na štvrtú otázku: má Súdny dvor vzhľadom na znenie prejudiciálnej otázky k dispozícii všetky informácie, ktoré by mu umožnili posúdiť, či Najvyšší správny súd zjavne a v značnej miere zneužil svoju diskrečnú právomoc alebo sa spolieha na príslušný rakúsky civilný súd, že túto otázku vyrieši ?

Z odôvodnenia rozsudku

K prvej a druhej otázke

15. Prvou a druhou otázkou, ktoré treba skúmať spoločne, sa súd v podstate pýta, či zásada, podľa ktorej sú členské štáty povinné nahradiť škody spôsobené jednotlivcom porušením komunitárneho práva, ktoré im možno pričítať, platí aj vtedy, keď predmetné porušenie vyplýva z rozhodnutia súdu v poslednom stupni a či v kladnom prípade prislúcha právnomu poriadku každého členského štátu určiť súd, ktorý je príslušný rozsudzovať spory vo veci náhrady škody.

Pripomienky predložené Súdnemu dvoru

16. Pán Köbler, nemecká a holandská vláda, ako aj Komisia, sú toho názoru, že na **zodpovednosti členského štátu za porušenie komunitárneho práva sa možno odvolávať, ak sa dopustil chyby súd**. Tieto vlády a Komisia sa však zároveň nazdávajú, že **zodpovednosť v tomto zmysle treba limitovať a podriaďovať obmedzujúcim podmienkam, o ktoré treba rozšíriť podmienky uvedené v rozsudku Brasserie du pêcheur/Factortame III**.

17. Z tohto pohľadu sa nemecká a holandská vláda nazdávajú, že o „dostatočne jasné porušenie“ ide v zmysle tohto rozsudku iba vtedy, keď **súdne rozhodnutie osobitne závažným spôsobom a zjavne protirečí aplikovateľnému komunitárnemu právu**. Podľa nemeckej vlády je porušenie právneho predpisu súdom osobitne závažné a zjavné iba vtedy, ak je výklad alebo neaplikácia komunitárneho práva jednak objektívne neobhájiteľná a jednak ich treba subjektívne považovať za úmyselné porušenie práva. Dôvodom takýchto reštrikčných kritérií je podľa nich ochrana princípu res iudicata a jednak zásada nezávislosti súdnej moci. Reštrikčný režim zodpovednosti štátu za škody spôsobené nesprávnymi rozhodnutiami súdov je podľa nemeckej vlády v súlade so všeobecnou zásadou, ktorá platí rovnako v právnych systémoch členských štátov v zmysle článku 288 ZES.

18. Nemecká a holandská vláda zastávajú názor, že zodpovednosť členského štátu treba obmedziť na súdne rozhodnutia, proti ktorým nemožno podať odvolanie a to hlavne preto, lebo článok 234 ZES vraj ukladá povinnosť predbežného postúpenia veci iba tým súdom, ktoré sú oprávnené vydávať takéto rozhodnutia. Podľa holandskej vlády sa možno dovolávať zodpovednosti štátu iba za predpokladu zjavného a závažného porušenia tejto povinnosti postúpenia veci.

19. Komisia sa odvoláva na to, že obmedzenie zodpovednosti štátu na rozhodnutia súdov existuje vo všetkých členských štátoch a je nutné na ochranu právoplatnosti konečných rozhodnutí a následne stability práva. Práve preto odporúča uznať, že ide o „dostatočne jasné porušenie“ komunitárneho práva iba vtedy, keď vnútroštátny súd zjavne poruší svoju právomoc alebo zjavne poprie zmysel a dosah komunitárneho práva. V tomto prípade je vraj chyba, ktorej sa dopustil Najvyšší správny súd, ospravedlniteľná a charakter ospravedlniteľnosti je jedným z kritérií, na základe ktorých možno usúdiť, že nedošlo k dostatočne jasnemu porušeniu práva (pozri rozsudok zo 4. júla 2000 v kauze Haim, C-424/97, ods. 43).

20. Rakúska republika, ako aj francúzska vláda a vláda Spojeného kráľovstva sú toho názoru, že na zodpovednosť členského štátu sa nemožno odvolávať pri porušení komunitárneho práva, ktorého sa dopustil súd. Uvádzajú argumenty ako princíp res iudicata, zásada právnej istoty, nezávislosť súdnej moci, miesto súdnej moci v komunitárnom právnom poriadku, ako aj porovnanie s konaniami na Súdnom dvore v rámci žalôb v zmysle článku 288 ZES.

21. Rakúska republika upozorňuje hlavne na to, že nové preskúmanie právneho rozhodnutia súdu, ktorý rozhodol v poslednom stupni, je nezlučiteľné s funkciou tohto súdu, pretože cieľom súdnych rozhodnutí je definitívne ukončiť spor. Keďže Najvyšší správny súd pred vynesením rozsudku dňa 24. júna 1998 vraj podrobne preskúmal komunitárne právo, vylúčenie inej možnosti podať na rakúsky súd opravný prostriedok je zlučiteľné s komunitárnym právom. Rakúska republika okrem toho tvrdí, že podmienky uplatnenia zodpovednosti členského štátu sa za porovnateľných podmienok nemôžu odlišovať od podmienok týkajúcich sa zodpovednosti Spoločenstva. Pretože článok 288 odst. 2 ZES nemožno aplikovať na porušenie komunitárneho práva Súdnym dvorom, lebo za tohto predpokladu je vraj vyzvaný, aby rozhodol o otázke týkajúcej sa škody, ktorú vraj sám spôsobil, pričom bol sám sebe sudcom i stranou, nemožno sa domáhať zodpovednosti členských štátov ani v prípade škody spôsobenej súdom, ktorý rozhodol v poslednom stupni.

22. Rakúska republika tvrdí, že účelom článku 234 ZES nie je udeliť práva jednotlivcom. **V rámci prejudiciálneho konania na Súdnom dvore nemôžu strany zúčastnené na hlavnom spore zmeniť prejudiciálne otázky a ani ich dať vyhlásiť za bezpredmetné** (pozri rozsudok z 9. decembra 1965

v kauze Singer, 44/65). Okrem toho vraj platí, že zodpovednosti členského štátu sa možno dovolávať iba pri porušení ustanovenia, ktoré zakotvuje práva jednotlivcov. Z toho vyplýva, že zodpovednosti členského štátu sa nemožno domáhať pre porušenie článku 234 ZES súdom, ktorý rozhodol v poslednom stupni.

23. Francúzska vláda tvrdí, že uznanie práva na náhradu škody z dôvodu údajne nesprávnej aplikácie komunitárneho práva konečným rozhodnutím vnútroštátneho súdu je vraj v rozpore s rešpektovaním princípu *res iudicata*, ktorú Súdny dvor uznal vo svojom rozsudku z 1. júna 1999 v spore *Eco Swiss* (C-126/97). Francúzska vláda sa odvoláva hlavne na to, že zásada nedotknuteľnosti konečného právoplatného rozsudku má v právnych systémoch založených na prednosti práva a dodržiavaní súdnych rozhodnutí rozhodujúci význam. Ak by bola uznaná zodpovednosť štátu pre porušenie komunitárneho práva, uvedená prednosť práva a dodržiavanie rozhodnutí by boli ohrozené.

24. Vláda Spojeného kráľovstva tvrdí, že v zásade a s výnimkou predovšetkým porušenia základného práva chráneného Európskym dohovorom o ochrane základných ľudských práv a slobôd podpísaným v Ríme 4. novembra 1950 (ďalej len „EDLP“), nemožno proti Korune podať žiadnu žalobu na zodpovednosť za súdne rozhodnutia. Ďalej tvrdí, že platnosť zásady účinnej ochrany práv priznaných komunitárnymi predpismi, ktorá stojí v pozadí zásady zodpovednosti štátu, nie je ani zďaleka absolútna a v tejto súvislosti spomína prekluzívne lehoty. Táto zásada môže byť dôvodom žaloby na odškodnenie podanej proti štátu iba v zriedkavých prípadoch a to v prípade rozhodnutí vnútroštátnych súdov, ktoré sú prísne vymedzené. Prospech plynúci z uznania práva na odškodnenie na základe nesprávneho súdneho rozhodnutia je vraj následne limitovaný. Vláda Spojeného kráľovstva je toho názoru, že treba uviesť do rovnováhy tento prospech na jednej strane a niektoré veľmi dôležité hlavné záujmy na strane druhej.

25. V tejto súvislosti sa odvoláva na zásadu právnej istoty a princíp *res iudicata*. Zákon obmedzuje opätovné spochybňovanie súdnych rozhodnutí okrem možnosti podať odvolanie. Ide vraj o ochranu účastníka, ktorý spor vyhral a o posilnenie všeobecného záujmu dosiahnutia právnej istoty. V minulosti bol Súdny dvor pripravený obmedzovať dosah zásady účinnej ochrany s cieľom chrániť „zásady, ktoré sú základom vnútroštátneho právneho systému, ako zásada právnej istoty a princípu *res iudicata*, ktorý je jej vyjadrením (rozsudok v kauze *Eco Swiss*, ods. 43 - 48). Uznanie zodpovednosti štátu za chybu, ktorej sa dopustila súdna moc, vraj vytvára riziko právneho zmätku a ponecháva strany zúčastnené na spore, čo sa týka ich situácie, v neistote.

26. Po druhé, vláda Spojeného kráľovstva tvrdí, že zvrchovanosť a reputácia súdnej moci by vraj boli oslabené, keby právny omyl mohol v budúcnosti vyústiť do žaloby o náhradu škody. Po tretie zastáva názor, že nezávislosť

súdnej moci je v ústavnom poriadku všetkých členských štátov základnou zásadou, ktorú nikdy nemožno považovať za výdobytok. Prijatie zodpovednosti štátu za akty súdov vraj môže vyvolať riziká opätovného spochybnenia nezávislosti súdnej moci.

27. Po štvrté, udeliť vnútroštátnym súdom právomoc rozhodovať v sporoch, na ktoré sa aplikuje komunitárne právo, vraj znamená súhlasiť s tým, aby sa tieto súdy zavše dopúšťali omylov, proti ktorým sa nemožno odvolať, alebo ktoré nemožno inak napraviť. Táto nevýhoda sa vraj vždy považovala za akceptovateľnú. V tejto súvislosti vláda Spojeného kráľovstva zdôrazňuje, že za predpokladu možnosti dovolávať sa zodpovednosti štátu za chybu súdnej moci, kedy Súdny dvor môže byť nútený vysloviť sa v tejto súvislosti k prejudiciálnej otázke, má Súdny dvor nielen právomoc vysloviť sa k správnosti rozhodnutí najvyšších vnútroštátnych súdov, ale aj právomoc posúdiť závažnosť a ospravedlniteľnosť omylov, ktorých sa uvedené súdy dopustili. Dôsledky vyplývajúce z tejto situácie pre životne dôležitý vzťah medzi Súdnym dvorom a vnútroštátnymi súdmi vraj zjavne nie sú priaznivé.

28. Po piate, vláda Spojeného kráľovstva tvrdí, že môže byť ťažké určiť súd, ktorý je príslušný rozsúdiť vec zodpovednosti štátu, čo osobitne platí v Spojenom kráľovstve, jednak vzhľadom na jeho unitárny súdny systém a jednak vzhľadom na striktnú aplikáciu zásady „*stare decisis*“. Po šieste tvrdí, že ak sa možno dovolávať zodpovednosti štátu za omyl, ktorého sa dopustila súdna moc, musí existovať možnosť domáhať sa rovnakým spôsobom a za tých istých podmienok zodpovednosti Spoločenstva za omyly súdov Spoločenstva.

29. Čo sa osobitne týka druhej prejudiciálnej otázky, Köbler, rakúska a nemecká vláda tvrdia, že príslúcha právnomu poriadku každého členského štátu určiť súd, ktorý je príslušný rozsudzovať spory, v ktorých ide o individuálne práva vyplývajúce z komunitárneho práva. Z uvedeného vyplýva, že na túto otázku vraj treba odpovedať kladne.

Posúdenie Súdnym dvorom

K zásade zodpovednosti štátu

30. Najprv treba pripomenúť, že Súdny dvor už určil, že zásada zodpovednosti členského štátu za škody spôsobené jednotlivcom porušením komunitárneho práva, ktoré mu možno pričítať, vyplýva zo systému Zmluvy (rozsudok z 19. novembra 1991 v kauze *Francovich a spol.*, C-6/90 a C-9/90 ods. 35; rozsudok v kauze *Brasserie du pêcheur a Factortame*, ods. 31; rozsudok z 26. marca 1996 v kauze *British Telecommunications*, C-392/93 ods. 38; rozsudok z 23. mája 1996 v kauze *Hedley Lomas*, C-5/94 ods. 24; rozsudok z 8. októbra 1996 v kauze *Dillenkofer a spol.*, C-78/94, C-179/94 a C-188/94 až C-190/94, Zb., s. I-4845, ods. 20; rozsudok z 2. apríla 1998 v kauze *Norbrook Laboratories*, C-127/95, Zb., s. I-1531, ods. 106 a rozsudok v kauze *Haim*, ods. 26).

31. Súdny dvor zároveň určil, že táto zásada platí pri každom porušení komunitárneho práva členským štátom bez ohľadu na to, o aký orgán členského štátu, ktorého konanie alebo pochybenie je porušením tohto práva, ide (rozsudok v kauze *Brasserie du pêcheur a Factortame*, ods. 32; rozsudok z 1. júna 1999 v kauze *Konle, C-302/97*, ods. 62 a rozsudok v kauze *Haim*, ods. 27).

32. Ak medzinárodný právny poriadok nazerá na štát, ktorého zodpovednosti za porušenie medzinárodného záväzku sa niekto domáha, ako na štát, ktorému možno pričítať porušenie práva spôsobujúce ujmu zákonodarnou, súdnou alebo výkonnou mocou, to isté musí platiť aj v rámci právneho poriadku Spoločenstva, kde sú všetky štátne orgány, vrátane orgánov zákonodarnej moci, povinné dodržiavať pri plnení úloh normy predpísané komunitárnym právom, ktoré môžu priamo upravovať situáciu jednotlivcov (rozsudok v kauze *Brasserie du pêcheur a Factortame*, ods. 34).

33. Vzhľadom na hlavnú úlohu, ktorú plní súdna moc pri ochrane práv jednotlivcov vyplývajúcich z komunitárnych predpisov, **plná účinnosť týchto predpisov by bola spochybnená a ochrana práv, ktoré zakotvujú, by bola oslabená, keby bolo vylúčené, aby jednotlivci mohli za určitých podmienok získať náhradu škody v prípadoch, keď sú ich práva poškodené porušením komunitárneho práva rozhodnutím súdu členského štátu, ktorý rozhodol v poslednom stupni.**

34. Treba zdôrazniť, že súd rozhodujúci v poslednom stupni možno definovať ako poslednú inštanciu, u ktorej sa jednotlivci môžu domáhať práv, ktoré im priznáva komunitárne právo. **Keďže porušenie týchto práv rozhodnutím uvedeného súdu, ktoré sa stalo konečným, nemôže byť obvykle predmetom nápravy, jednotlivcom by nemala byť odňatá možnosť domáhať sa zodpovednosti štátu a touto cestou dosiahnuť právnu ochranu ich práv.**

35. Súd, proti ktorého rozhodnutiam nemožno podľa vnútroštátneho práva podať odvolanie, má povinnosť postúpiť vec Súdnemu dvoru v zmysle článku 234 odst. 3 ZES, aby sa zabránilo neuplatneniu práv, ktoré jednotlivcom priznáva komunitárne právo.

36. Z požiadaviek spojených s ochranou práv jednotlivcov zakotvených v komunitárnom práve vyplýva, že jednotlivci musia mať možnosť dosiahnuť pred vnútroštátnym súdom náhradu škody spôsobenej porušením týchto práv rozhodnutím súdu, ktorý rozhodol v poslednom stupni (pozri v tejto súvislosti rozsudok v kauze *Brasserie de pêcheur a Factortame*, ods. 35).

37. Niektoré vlády, ktoré predložili v rámci tohto konania svoje pripomienky, sa domáhali toho, aby zásada zodpovednosti štátu za škody spôsobené jednotlivcom porušením komunitárneho práva, nemohla byť aplikovaná na rozhodnutia vnútroštátneho súdu, ktorý rozhodol v poslednom stupni. S týmto úmyslom vlády uviedli predovšetkým argumenty ako zásada právnej istoty, princíp *res iudicata*, nezávislosť a právomoc sudcu, ako aj neurčenie súdu, ktorý by bol príslušný riešiť spory týkajúce sa zodpovednosti štátu za uvedené rozhodnutia.

38. Z tohto hľadiska treba zdôrazniť, že nemožno namietat' dôležitosť princípu *res iudicata* (pozri rozsudok v kauze *Eco Swiss*, ods. 46). V záujme zaručenia jednak stability práva a právnych vzťahov a jednak dobrej správy rezortu spravodlivosti nemôžu byť konečné rozhodnutia súdov, ktoré nadobudli právoplatnosť po vyčerpaní všetkých opravných prostriedkov alebo po uplynutí lehôt stanovených pre tieto prostriedky, už viac spochybňované.

39. **Treba vychádzať z toho, že uznanie zásady zodpovednosti štátu za rozhodnutie súdu, ktorý rozhodol v poslednom stupni, nemá samo osebe za následok definitívnu právoplatnosť rozhodnutia.** Konanie za účelom domáhania sa zodpovednosti štátu nemá ten istý predmet a nedotýka sa nutne tých istých strán ako konanie, ktoré viedlo k rozhodnutiu, ktoré nadobudlo právoplatnosť konečného rozhodnutia. Žalujúci v žalobe na zodpovednosť proti štátu dosiahne v prípade úspešnosti odsúdenie štátu na náhradu škody, ktorá mu bola spôsobená, ale nie nevyhnutne spochybenie právoplatnosti konečného rozhodnutia súdu, ktorým bola spôsobená škoda. **V každom prípade platí, že zásada zodpovednosti štátu zakotvená v komunitárnom práve si vyžaduje takú náhradu, ale nevyžaduje si zmenu súdneho rozhodnutia, ktorým bola škoda spôsobená.**

40. Z uvedeného vyplýva, že **princíp *res iudicata* neodporuje uznaniu zásady zodpovednosti štátu za rozhodnutie súdu, ktorý rozhodol v poslednom stupni.**

41. Argumenty založené na nezávislosti a právomoci sudcu takisto nemožno prijať.

42. Čo sa týka nezávislosti sudcu, treba upresniť, že zásada zodpovednosti sa netýka osobnej zodpovednosti sudcu, ale zodpovednosti štátu. To neznamená, že možnosť dovolávať sa za určitých podmienok zodpovednosti štátu za súdne rozhodnutia, ktoré sú v rozpore s komunitárnym právom, nesie v sebe osobitné riziká ohrozenia nezávislosti súdu, ktorý rozhodol v poslednom stupni.

43. Čo sa týka argumentu, akým je riziko, že právomoc súdu, ktorý rozhodol v poslednom stupni bude dotknutá tým, že jeho konečné rozhodnutia môžu byť implicitne spochybnené konaním, ktoré umožňuje dovolávať sa zodpovednosti štátu za tieto rozhodnutia, treba konštatovať, že existenciu právneho prostriedku umožňujúceho domáhať sa za určitých podmienok nápravy poškodzujúcich účinkov nesprávneho súdneho rozhodnutia, možno považovať za zvyšujúcu kvalitu právneho poriadku a v konečnom dôsledku aj posilňujúcu autoritu súdov.

44. Niektoré vlády sa ďalej odvolávali na to, že je prekážkou aplikácie zásady zodpovednosti štátu za rozhodnutia vnútroštátneho súdu, ktorý rozhodol v poslednom stupni, problém s určením, ktorý súd je príslušný riešiť spory vo veci náhrady škôd spôsobených takýmito rozhodnutiami.

45. V tejto súvislosti treba vychádzať z toho, že keďže z dôvodov súvisiacich hlavne s nutnosťou zaistiť jednotlivcom ochranu práv, ktoré im priznávajú predpisy Spoločenstva a tým, že zásada zodpovednosti štátu, ktoré je zakotvená v komunitárnom práve, sa musí aplikovať na rozhodnutia vnútroštátneho súdu rozhodujúceho v poslednom stupni, je povinnosťou členských štátov umožniť zainteresovaným stranám domáhať sa toho, aby táto zásada bola uplatnená tým, že budú mať k dispozícii vhodný právny prostriedok.

46. Podľa ustálenej súdnej praxe platí, že ak niet príslušných komunitárnych právnych predpisov, je vecou vnútroštátneho právneho poriadku členského štátu určiť príslušné súdy a regulovať procesné podmienky opravných prostriedkov určených na zabezpečenie plnej ochrany práv, ktoré osobám podliehajúcim súdnej právomoci poskytuje komunitárne právo (pozri rozsudok zo 16. decembra 1976 v kauze Rewe, 33/76, ods. 5; rozsudok v kauze Comet, 45/76, ods. 13; rozsudok z 27. februára 1980 v kauze Just, 68/79, ods. 25; rozsudok v kauze Francovich a spol., ods. 42 a rozsudok zo 14. decembra 1995 v kauze Peterbroeck, C-312/93, ods. 12).

47. Členské štáty musia v jednotlivých prípadoch zaistiť účinnú ochranu individuálnych práv plynúcich z komunitárneho práva a Súdnu dvoru prislúcha zasahovať do riešenia problémov príslušnosti iba v rámci organizácie vnútroštátneho súdnictva formou stanovenia kvalifikácie istých právnych situácií založených na komunitárnom práve (rozsudok z 18. januára 1996 v kauze SEIM, C-446/93, ods. 32 a rozsudok v kauze Dorsch Consult, ods. 40).

48. Treba ešte dodať, že hoci úvahy týkajúce sa dodržiavania princípu res iudicata konečného rozsudku alebo nezávislosti sudcov mohli viesť k reštrikciám vo vnútroštátnych právnych systémoch, ktoré sú niekedy prísne, nevedli k absolútnemu vylúčeniu možnosti domáhať sa zodpovednosti štátu za škody spôsobené nesprávnymi rozhodnutiami súdov. Ako uviedol generálny advokát v bode 77 - 82 svojich návrhov, aplikácia zásady zodpovednosti štátu za rozhodnutia súdov bola totiž prijatá v tej či onej podobe väčšinou členských štátov, aj keď za reštrikčných a rôznorodých podmienok.

49. Ďalej treba uviesť, že v rovnakom zmysle EDEP a osobitne jeho článok 41 umožňuje Európskemu súdnemu dvoru pre ľudské práva odsúdiť štát, ktorý porušil základné právo, na náhradu škôd, ktoré bolo týmto konaním spôsobené poškodenej strane. Z judikatúry uvedeného Súdneho dvora vyplýva, že takáto náhrada môže byť poskytnutá vtedy, keď porušenie práva vyplýva z obsahu rozhodnutia vnútroštátneho súdu rozhodujúceho v poslednom stupni (pozri Európsky súdny dvor, rozsudok v kauze Dulaurans vs. Francúzsko z 21. marca 2000, ktorý ešte nebol uverejnený).

50. Z uvedeného vyplýva, že zásada, podľa ktorej sú členské štáty povinné nahradiť škody spôsobené jednotlivcom porušeniami komunitárneho práva, ktoré im možno pričítať, môže byť použitá aj vtedy, keď predmetné porušenie vyplýva zo súdneho rozhodnutia rozhodujúceho v poslednom stupni. Právnomu poriadku každého členského štátu prislúcha určiť súd príslušný riešiť spory týkajúce sa tejto náhrady.

K podmienkam zodpovednosti štátu

51. Čo sa týka podmienok, za akých je členský štát povinný nahradiť škody spôsobené jednotlivcom porušením komunitárneho práva, ktoré mu možno pričítať, z judikatúry Súdneho dvora vyplýva, že ide o tri podmienky: právny predpis, ktorý bol porušený, zakotvuje práva jednotlivcov, porušenie je dostatočne jasné a existuje priame spojenie príčinnosti medzi porušením povinnosti, ktorú má štát a škodou, ktorá bola spôsobená poškodeným osobám (napr. rozsudok v kauze Haim II, ods. 36).

52. Na zodpovednosť za škody spôsobené rozhodnutím vnútroštátneho súdu rozhodujúceho v poslednom stupni, ktorým dochádza k porušeniu komunitárneho právneho predpisu, sa vzťahujú rovnaké podmienky.

53. Čo sa osobitne týka druhej z uvedených podmienok a jej aplikácie v súvislosti so priznaním prípadnej zodpovednosti štátu za rozhodnutie vnútroštátneho súdu rozhodujúceho v poslednom stupni, treba vziať do úvahy špecifický charakter súdnej funkcie, ako aj legitímnych požiadaviek právnej istoty, ako požadovali členské štáty, ktoré podali pripomienky v tejto právnej veci. **Zodpovednosti štátu za porušenie komunitárneho práva takým rozhodnutím sa možno dovolávať iba výnimočne, a to v prípade, keď sudca zjavne porušil platné právo.**

54. Sudca, ktorému bol odovzdaný návrh na náhradu škody, musí na účely posúdenia, či je táto podmienka splnená, zohľadniť všetky faktory, ktoré charakterizujú situáciu, ktorá je mu predložená.

55. Z týchto faktorov treba spomenúť hlavne stupeň jasnosti a presnosti porušeného predpisu, ospravedlniteľnosť alebo neospravedlniteľnosť právneho omylu, stanovisko zaujaté v prípade potreby inštitúciou Spoločenstva, ako aj neplnenie predmetným súdom povinnosti prejudiciálneho postúpenia veci v zmysle článku 234 odstavec 3 ZES.

56. Porušenie komunitárneho práva je dostatočne jasné vtedy, keď prijaté rozhodnutie jasne protirečí judikatúre Súdneho dvora (pozri rozsudok v kauze Brasserie du pêcheur a factortame, ods. 57).

57. Všetky tri podmienky uvedené v ods. 51 tohto rozsudku sú nutné a dostatočné na založenie práva na náhradu škody v prospech jednotlivcov, čo však nevylučuje, že zodpovednosti štátu sa možno domáhať za menej obmedzujúcich podmienok na základe vnútroštátneho práva (pozri rozsudok v kauze Brasserie du pêcheur a Factortame, ods. 66).

58. S výhradou práva na náhradu škody, ktoré priamo vyplýva z komunitárneho práva s výhradou splnenia týchto podmienok, prislúcha štátu napraviť dôsledky spôsobenej škody v rámci vnútroštátneho práva týkajúceho sa zodpovednosti, pričom podmienky stanovené vnútroštátnymi legislatívami v oblasti škôd nemôžu byť menej výhodné než tie, ktoré sa týkajú obdobných požiadaviek vnútroštátnej povahy a nemôžu byť upravené tak, aby bolo v praxi nemožné alebo príliš obtiažne získať náhradu (rozsudok v kauze Francovich a spol., ods. 41 - 43 a Norbrook Laboratories, ods. 111).

59. Z predošlého vyplýva, že na prvú a druhú otázku treba odpovedať tak, že zásada, podľa ktorej sú členské štáty povinné nahradiť im pričitateľné škody spôsobené jednotlivcom porušeniami komunitárneho práva, platí aj vtedy, keď predmetné porušenie vyplýva z rozhodnutia súdu rozhodujúceho v poslednom stupni, keď je predmetom porušeného komunitárneho právneho predpisu udeliť práva jednotlivcom, keď je porušenie dostatočne jasné a keď existuje príčinná súvislosť medzi týmto porušením a škodou spôsobenou poškodeným osobám. Aby príslušný národný sudca mohol určiť, či je porušenie vyplývajúce z takého rozhodnutia dostatočne jasné, musí pri zohľadnení špecifického charakteru súdnej funkcie zistiť, či je toto porušenie zjavné. Súd, ktorý je príslušný riešiť spory vo veci uvedenej nápravy, musí byť určený právnym poriadkom každého členského štátu.

K tretej otázke

60. Na úvod treba pripomenúť, že podľa ustálenej judikatúry nemá Súdny dvor v rámci aplikácie článku 234 ZES právomoc rozhodnúť o zlučiteľnosti vnútroštátneho predpisu s komunitárnym právom. Súdny dvor však môže vzhľadom na podstatné náležitosti, ktoré predložil vnútroštátny sudca, vyňať zo znenia otázok položených týmto sudcom, podstatné náležitosti spadajúce do oblasti výkladu komunitárneho práva s cieľom umožniť tomuto sudcovi vyriešiť právny problém, ktorý mu bol odovzdaný (pozri hlavne rozsudok z 3. marca 1994 v kauze Eurico Italia a spol., C-332/92, C-333/92 a C-335/92, ods. 19).

61. Treťou otázkou sa vnútroštátny súd snaží v podstate dozvedieť, či článok 48 ZES a článok 7 odsek 1 nariadenia Rady č. 1612/68/EHS z 15. októbra 1968 o voľnom pohybe pracovníkov vo vnútri Spoločenstva (Úr. vest. OJ L 257, s. 2) musia byť vykladané v tom zmysle, že sa za podmienok totožných s podmienkami ustanovenými článkom 50a GG stavajú proti poskytnutiu osobitného príplatku za služobný vek, ktoré je podľa výkladu Verwaltungsgerichtshof v jeho rozsudku z 24. júna 1998 vernostným príplatkom.

Pripomienky predložené Súdnemu dvoru

62. Köbler najprv zdôrazňuje, že osobitný príplatok stanovený v článku 50a GG nie je vernostným príplatkom, ale riadnou zložkou mzdy, ako najprv pripustil Verwaltungsgerichtshof. Vraj až do okamihu vynesenia rozsudku Verwaltungsgerichtshof z 24. júna 1998 žiadny rakúsky súd nepovažoval uvedený príplatok za vernostný príplatok.

63. Pán Köbler tvrdí, že aj keby tento príplatok bol vernostným príplatkom a keby takýto príplatok mohol ospravedlňovať nepriamu diskrimináciu, **v tejto veci neexistuje nemenná a jednoznačná judikatúra Súdneho dvora.** Za takýchto okolností Verwaltungsgerichtshof vraj **prekročil svoje právomoci tým, že stiahol svoju žiadosť o rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach a sám vyniesol rozhodnutie, pretože výklad a definovanie pojmov komunitárneho práva vraj vyplývajú z výlučnej právomoci Súdneho dvora.**

64. Köbler sa nakoniec odvoláva na to, že kritériá poskytnutia osobitného príplatku za služobný vek vylučujú to, aby bola ospravedlnená nepriama diskriminácia, ktorú voči nemu uplatňuje. Tento príplatok sa vypláca nezávisle od toho, na akej rakúskej univerzite žiadateľ pôsobil a vraj sa ani nepožaduje, aby žiadateľ vykonával prax v danom odbore po celých pätnásť rokov.

65. Vysvetľujúc, že Súdny dvor nemôže vykladať vnútroštátne právo, Rakúska republika tvrdí, že tretiu prejudiciálnu otázku treba chápať v tom zmysle, že vnútroštátny súd chce dosiahnuť výklad článku 48 ZES. Z tohto hľadiska sa nazdáva, že predmetné ustanovenie nie je v rozpore so systémom odmeňovania, ktorý umožňuje zohľadniť kvalifikačné predpoklady uchádzača o zamestnanie získané počas pôsobenia u iných tuzemských alebo cudzozemských zamestnávateľov za účelom určenia jeho mzdy a ktorý navyše ustanovuje príplatok, ktorý možno kvalifikovať ako vernostný príplatok, ktorého udelenie závisí od stanovenej doby pôsobenia u toho istého zamestnávateľa.

66. Rakúska republika vysvetľuje, že Köbler je ako riadny univerzitný profesor v pracovnom pomere podľa verejného práva a jeho zamestnávateľom je rakúsky štát. Prestúpením profesora z jednej rakúskej univerzity na druhú sa nezmenil jeho zamestnávateľ. Rakúska republika zdôrazňuje, že aj v Rakúsku existujú súkromné univerzity. Profesori, ktorí na nich vyučujú, sú vraj zamestnancami uvedených inštitúcií a nie sú zamestnancami štátu, pričom ich pracovnoprávne vzťahy nepodliehajú ustanoveniam GG.

67. Komisia zasa tvrdí, že článok 50a GG zakladá tým, že porušuje článok 48 ZES, diskrimináciu z hľadiska počtu rokov odpracovaných na rakúskych univerzitách vo vzťahu k počtu rokov odpracovaných na univerzitách iných členských štátov.

68. Podľa Komisie treba konštatovať, že Verwaltungsgerichtshof vo svojom konečnom hodnotení **nezohľadnil rozsah rozsudku v kauze Schöning-Kougebetopoulou**. Vo svetle nových podstatných náležitostí výkladu vnútroštátneho práva je Komisia toho názoru, že **tento súd bol povinný zachovať svoju žiadosť o rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach jej preformulovaním. Súdny dvor totiž nikdy explicitne netvrdil, že vernostný príplatok môže odôvodňovať diskriminačné opatrenie voči pracovníkom iných členských štátov.**

69. Komisia sa ďalej nazdáva, že hoci predmetný osobitný príplatok za služobný vek musí byť považovaný za vernostný príplatok, nemôže odôvodniť prekážku voľného pohybu pracovníkov. Je toho názoru, že v zásade komunitárne právo nebráni tomu, aby sa zamestnávateľ snažil udržať si kvalifikovaných pracovníkov udelením mzdových príplatkov alebo prémie svojim zamestnancom podľa doby odpracovanej v podniku. „Vernostný príplatok citovaný v článku 50a GG sa však odlišuje od iných príplatkov, pretože sa uplatňuje iba v podniku pôsobiacom v danom členskom štáte a nie v iných členských štátoch, a teda sa priamo dotýka voľného pohybu vyučujúcich. Rakúske univerzity navyše nielenže konkurujú zariadeniam iných členských štátov, ale aj sebe navzájom. Čo sa týka druhého typu konkurencie, predmetné ustanovenie nemá žiadne účinky.

Odpoveď Súdného dvora

70. Osobitný príplatok za služobný vek, ktorý rakúsky štát ako zamestnávateľ poskytuje univerzitným profesorom v zmysle článku 50a GG je finančnou výhodou, ktorá sa prirátava k základnej mzde, ktorej výška závisí od služobného veku. Univerzitnému profesorovi je uvedený príplatok priznaný, ak túto profesiu vykonával na rakúskej univerzite najmenej pätnásť rokov, pričom sa mu po odpracovaní štyroch rokov priznáva aj normálny príplatok za služobný vek.

71. Článok 50aGG vylučuje v rámci priznania osobitného príplatku za služobný vek, ktorý ustanovuje, akúkoľvek možnosť zohľadniť dobu pôsobenia vo funkcii univerzitného profesora v členskom štáte inom než Rakúska republika.

72. Treba konštatovať, že taký režim môže byť prekážkou voľného pohybu pracovníkov z dvoch príčin.

73. V prvom rade je tento režim na ujmu migrujúcich pracovníkov, ktorí sú príslušníkmi iných členských štátov než Rakúska republika, pričom týmito pracovníkom neboli uznané roky pôsobenia na poste univerzitných profesorov v týchto štátoch výlučne z toho dôvodu, že uvedené roky neboli odpracované na rakúskej univerzite (pozri v tejto súvislosti rozsudok z 12. marca 1998 vo veci Komisia v. Grécko, C-187/96, ods. 20 a 21, týkajúci sa porovnateľného gréckeho ustanovenia).

74. V druhom rade toto **absolútne odmietnutie uznať doby pôsobenia vo funkcii univerzitného profesora v členskom štáte inom než Rakúska republika bráni voľnému pohybu pracovníkov usadených v Rakúsku, pretože ich odrádza opustiť krajinu a využiť túto slobodu**. Po návrate do Rakúska totiž nie sú roky ich praxe univerzitných profesorov absolvovanej v inom členskom štáte, teda roky výkonu porovnateľných činností, zohľadnené na účely výpočtu osobitného príplatku za služobný vek ustanovený v článku 50a GG.

75. Tieto úvahy nie sú nijako dotknuté okolnosťou, na ktorú sa odvoláva Rakúska republika, že odmena vyplácaná migrujúcim univerzitným profesorom je z dôvodu možnosti zakotvenej článkom 48 odsek 3 GG poskytnúť im vyššiu základnú mzdu s cieľom podporiť nábor zahraničných univerzitných profesorov, často výhodnejšia než odmena poskytovaná profesorom pôsobiacim na rakúskych univerzitách aj pri zohľadnení osobitného príplatku za služobný vek.

76. Na jednej strane ide totiž o to, že článok 48 odsek 3 GG poskytuje len možnosť a nezaručuje, že zahraničný univerzitný profesor bude od okamihu svojho vymenovania za profesora rakúskej univerzity poberať vyššiu základnú mzdu než je mzda rakúskych univerzitných profesorov s tou istou dĺžkou praxe. Na druhej strane je príplatok ku mzde, ktorý článok 48 odsek 3 GG umožňuje priznať pri prijímaní do pracovného pomeru, celkom inej povahy než osobitný príplatok za služobný vek. Preto uvedené ustanovenie nebráni tomu, aby článok 50a GG mal za účinok nerovnaké odmeňovanie migrujúcich univerzitných profesorov v porovnaní s rakúskymi univerzitnými profesormi a vytvára tak prekážku voľnému pohybu pracovníkov zaručeného článkom 48 ZES.

77. Následne platí, že **opatrenie, akým je poskytnutie osobitného príplatku za služobný vek, stanoveného v článku 50a GG, môže byť prekážkou voľného pohybu pracovníkov, čo je v zásade zakázané článkom 48 ZES a článkom 7 odsek 1 nariadenia č. 1612/68**. S takým opatrením možno súhlasiť iba vtedy, keď sleduje legitímny cieľ zlučiteľný so ZES a je odôvodnený potrebami všeobecného záujmu. V podobnom prípade je však potrebné, aby jeho aplikácia zaručila realizáciu predmetného cieľa a neprekročila mieru nutnú na dosiahnutie tohto cieľa (pozri najmä rozsudok z 31. marca 1993 vo veci Kraus, C-19/92, ods. 32; rozsudok z 30. novembra 1995 vo veci Gebhard, C-55/94, ods. 37 a rozsudok z 15. decembra 1995 vo veci Bosman, C-415/93, ods. 104).

78. Verwaltungsgerichtshof uviedol vo svojom rozsudku z 24. júna 1998, že osobitný príplatok za služobný vek stanovený v článku 50a GG je podľa národného práva prídavkom, ktorého účelom je vyvážiť vernosť profesorov rakúskych univerzít voči ich jedinému zamestnávateľovi, teda rakúskemu štátu.

79. Je potrebné preskúmať, či to, že uvedený príplatok je podľa vnútroštátneho práva vernostným príplatkom, môže v komunitárnom práve znamenať, že dôvodom príplatku je potreba všeobecného záujmu, ktorá môže odôvodniť prekážku voľného pohybu pracovníkov, ktorú tento príplatok prináša.

80. Z tohto hľadiska treba zdôrazniť, že Súdny dvor, nemal ešte príležitosť posúdiť, či vernostný príplatok môže byť ospravedlnením prekážky voľného pohybu pracovníkov.

81. V odseku 27 rozsudku v kauze Schöning-Kougebetopoulou a v odseku 49 rozsudku z 30. novembra 2000 v kauze C-195/98 Österreichischer Gewerkschaftsbund Súdny dvor zamietol argumenty predložené v tejto súvislosti nemeckou a rakúskou vládou. Súdny dvor totiž konštatoval, že účelom predmetného právneho predpisu nemohla byť v nijakom prípade odmena za vernosť pracovníka zamestnávateľovi, pretože prídavok k mzde, ktorý pracovník dosiahol za svoj služobný vek, bol určený rokmi odpracovanými u viacerých zamestnávateľov. Keďže v sporoch, v ktorých boli tieto rozsudky vynesené, nie je vernostným príplatkom, nebolo nutné, aby Súdny dvor preskúmal, či tento príplatok môže byť sám osebe ospravedlnením prekážky voľného pohybu pracovníkov.

82. V tomto prípade Verwaltungsgerichtshof uviedol vo svojom rozsudku z 24. júna 1998, že osobitný príplatok za služobný vek stanovený v článku 50a GG je odmenou vyplácanou pracovníkovi za jeho vernosť jednému zamestnávateľovi.

83. Ak aj nemožno vylúčiť, že cieľom zabezpečenia vernosti pracovníkov zamestnávateľom je v rámci politiky výskumu alebo univerzitného školstva nutnosť všeobecného záujmu, potom treba konštatovať, že vzhľadom na osobitné charakteristiky predmetného opatrenia, ktoré je predmetom hlavného sporu, nemôže byť prekážka, ktorú obsahuje, odôvodnená takým cieľom.

84. Na jednej strane platí, že hoci sú profesori štátnych rakúskych univerzít námedznými pracovníkmi jediného zamestnávateľa, teda rakúskeho štátu, sú pridelení na rôzne univerzity. Na trhu práce profesorov univerzít konkurujú rakúske univerzity nielen univerzitám iných členských štátov a tretích krajín, ale konkurujú aj si aj navzájom. Čo sa týka tohto druhého typu konkurencie, treba konštatovať, že predmetné opatrenie, ktoré je predmetom hlavného sporu, nemôže podporiť vernosť profesora rakúskej univerzity, na ktorej tento profesor pôsobí.

85. Na druhej strane treba povedať, že cieľom osobitného príplatku za služobný vek je odmeniť vernosť pracovníkov zamestnávateľovi, pričom jeho dôsledkom je aj odmeniť tých profesorov rakúskych univerzít, ktorí aj naďalej vykonávajú svoje povolanie na rakúskom území. Uvedený príplatok môže mať teda vplyv na výber uskutočňovaný týmito profesorami medzi zamestnaním na rakúskej univerzite a zamestnaním na univerzite iného členského štátu.

86. Z uvedeného vyplýva, že **osobitný príplatok za služobný vek, ktorý je predmetom hlavného sporu, nemá za účinok odmenu za vernosť pracovníka jeho zamestnávateľovi.** Okrem toho **spôsobuje obmedzenie trhu zamestnanosti univerzitných profesorov na rakúske územie a protirečí samotnej zásade voľného pohybu pracovníkov.**

87. Z predošlých skutočností plyní, že opatrenie, akým je osobitný príplatok za služobný vek stanovený v článku 50a GG obsahuje prekážku voľného pohybu pracovníkov, ktorú nemožno ospravedlniť nutnosťou vo všeobecnom záujme.

88. Na tretiu prejudiciálnu otázku treba preto odpovedať tak, článok 48 ZES a článok 7 odsek 1 nariadenia č. 1612/68 musia byť vykladané tak, že za podmienok uvedených v článku 50a GG sa stavajú proti poskytnutiu osobitného príplatku za služobný vek, ktorý je podľa výkladu Verwaltungsgerichtshof uvedeného v jeho rozsudku z 24. júna 1998 vernostným príplatkom.

K štvrtej a piatej otázke

89. Štvrtou a piatou otázkou, ktoré treba posúdiť spoločne, sa vnútroštátny súd v podstate pýta, či sa v danom prípade, ktorý je predmetom hlavného sporu, možno domáhať zodpovednosti členského štátu za porušenie komunitárneho práva rozsudkom, ktorý vyniesol Verwaltungsgerichtshof dňa 24. júna 1998.

Pripomienky predložené Súdnemu dvoru

90. Čo sa týka štvrtej otázky, Köbler, nemecká vláda a Komisia sa nazdávajú, že článok 48 ZES má priamy účinok a že pre jednotlivcov zakladá subjektívne práva, ktoré musia orgány a vnútroštátne súdy ochraňovať.

91. Rakúska republika presadzuje názor, že na štvrtú otázku treba odpovedať, ak Súdny dvor odpovedá na predošlé otázky v zmysle, v akom navrhuje. Ak by štvrtá otázka bola položená iba pre prípad kladnej odpovede na tretiu otázku, ktorú považuje za neprípustnú, navrhuje Súdnemu dvoru, aby na túto otázku neodpovedal. Upozorňuje, že táto otázka nie je jasná, pretože príkaz na postúpenie právnej veci nie je z tohto hľadiska odôvodnený.

92. Čo sa týka piatej otázky, Köbler tvrdí, že na ňu treba odpovedať kladne, pretože Súdny dvor má všetky podstatné náležitosti, ktoré mu umožňujú posúdiť, či Verwaltungsgerichtshof zjavne a vo veľkej miere zneužil v hlavnom konaní svoju diskrečnú právomoc.

93. Rakúska republika sa nazdáva, že sú to práve vnútroštátne súdy, ktoré musia aplikovať kritériá zodpovednosti členských štátov za škody spôsobené jednotlivcom porušením komunitárneho práva.

94. Pre prípad, že Súdny dvor sám odpovie na otázku, či sa možno domáhať zodpovednosti Rakúskej republiky, po prvé je toho názoru, že predmetom článku 177 ZES (teraz čl. 234 ZES) nebolo priznať práva jednotlivcom. Preto sa nazdáva, že táto podmienka zodpovednosti nie je splnená.

95. Po druhé, je vrah nepochybné, že vnútroštátne súdy majú v rámci sporu, ktorý riešia, širokú diskrečnú právomoc, aby mohli určiť, či musia alebo nemusia podať žiadosť o rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach. V tejto súvislosti Rakúska republika tvrdí, že keď Súdny dvor vo svojom rozsudku v kauze Schöning-Kougebetopoulou uviedol, že vernostné príplatky nie sú v zásade v rozpore s ustanoveniami o voľnom pohybe pracovníkov, Verwaltungsgerichtshof oprávnene dospel k záveru, že v spore, o ktorom rozhoduje, môže sám vyriešiť otázky komunitárneho práva.

96. Po tretie, za predpokladu, že Verwaltungsgerichtshof nedodrжал komunitárne právo vo svojom rozsudku z 24. júna 1998, konanie tohto súdu v každom prípade nemožno kvalifikovať ako jasné porušenie uvedeného práva.

97. Po štvrté, Rakúska republika tvrdí, že stiahnutie zo strany Verwaltungsgerichtshof žiadosti o rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach podanej Súdnemu dvoru nemôže v žiadnom prípade založiť príčinný vzťah so škodou, na ktorú sa odvoláva pán Köbler. Takáto argumentácia je totiž založená na úplne neprípustnom predpoklade, že rozhodnutie o prejudiciálnej otázke Súdneho dvora by v prípade nesiahnutia žiadosti nutne potvrdilo Köblerov právny názor. Inými slovami predpokladá, že k škode spôsobenej nezaplatením osobitného príplatku za služobné roky za obdobie od 1. januára 1995 do 28. februára 2001 by nedošlo vtedy, ak by žiadosť o rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach nebola stiahnutá a viedla by k rozhodnutiu Súdneho dvora. Nebolo ani možné oprieť argumentáciu jednej strany zúčastnenej v hlavnom konaní o predpoklad, že Súdny dvor rozhodol v rámci konania vo veci žiadosti o rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach, ani prípustné sa odvolávať na škodu na takomto základe.

98. Nemecká vláda tvrdí, že príslušnému vnútroštátnemu súdu prislúcha stanoviť, či sú splnené podmienky zodpovednosti štátu.

99. Komisia je toho názoru, že zodpovednosti členského štátu sa v hlavnom konaní nemožno domáhať. Hoci totiž Verwaltungsgerichtshof vo svojom rozsudku z 24. júna 1998 zle vyložil rozsudok Schöning-Kougebetopoulou a okrem toho porušil článok 48 ZES rozhodnutím, že článok 50a GG neodporuje komunitárnemu právu, toto porušenie je vrah istým spôsobom ospravedliteľné.

Odpoveď Súdneho dvora

100. Z judikatúry Súdneho dvora vyplýva, že **aplikáciu kritérií umožňujúcich založiť zodpovednosť členských štátov za škody spôsobené jednotlivcom porušeniami komunitárneho práva, zabezpečujú v zásade vnútroštátne súdy** (rozsudok Brasserie du pêcheur a Factortame, ods. 58) **podľa pokynov Súdneho dvora týkajúcich sa ich aplikácie** (rozsudok Brasserie du pêcheur a Factortame, ods. 55 - 57; rozsudok v kauze British telecommunications, ods. 41; rozsudok zo 17. októbra 1996 Denkavit a spol., C-2 83/94, C-291/94 a C-292/94, ods. 49 a rozsudok v kauze Korde, ods. 58).

101. V rámci tejto právnej veci má Súdny dvor k dispozícii všetky podstatné náležitosti nutné na určenie, či sú splnené podmienky, aby bolo možné domáhať sa zodpovednosti členského štátu.

K porušenému právnemu predpisu, ktorý musí zakladať práva pre jednotlivcov

102. Právnymi predpismi Spoločenstva, ktorých porušenie je napadnuté v hlavnom súdnom konaní, sú, ako vyplýva z odpovede na tretiu otázku, článok 48 ZES a článok 7 nariadenia č. 612/68. Tieto ustanovenia upresňujú dôsledky plynúce zo základnej zásady voľného pohybu pracovníkov vo vnútri Spoločenstva a zakazujú akúkoľvek diskrimináciu pracovníkov členských štátov založenú na štátnej príslušnosti predovšetkým čo sa týka odmeňovania.

103. Nemožno poprieť, že účelom týchto ustanovení je založiť práva jednotlivcov.

K dostatočne závažnému porušeniu

104. Na úvod treba pripomenúť priebeh konania, ktoré viedlo k rozsudku z 24. júna 1998.

105. V spore riešenom pred uvedeným súdom medzi Köblerom a Bundesminister für Wissenschaft, Forschung und Kunst (federálny minister vied, výskumu a umenia), ktorý sa týka odmietnutia zo strany ministerstva priznať Köblerovi osobitný príplatok za služobný vek stanovený v článku 50a GG, položil predmetný súd Súdnemu dvoru svojím nariadením z 22. októbra 1997, zaregistrovaným na registratúre Súdneho dvora pod č. C-382/97, prejudiciálnu otázku týkajúcu sa výkladu článku 48 ZEHS a článkov 1 - 3 nariadenia č. 1612/68.

106. Verwaltungsgerichtshof v tomto uznesení predovšetkým uvádza, že pre posúdenie sporu, ktorý rieši, „má rozhodujúci význam, či odporuje komunitárnemu právu a konkrétne článku 48 Zmluvy...“, že rakúsky zákonodarca podmieňuje „osobitný príplatok za služobný vek určený riadnym univerzitným profesorom“, ktorý nemá ani charakter vernostného príplatku, ani vernostnej odmeny, ale je platovou zložkou v rámci systému postupu v mzdovom rebríčku, odpracovaním pätnástich rokov na rakúskej univerzite“.

107. Treba najprv konštatovať, že **uznesenie položiť prejudiciálne otázky jednoznačne znamená, že Verwaltungsgerichtshof sa nazdával, že podľa vnútroštátneho práva nie je osobitný príplatok za služobný vek vernostným príplatkom.**

108. Z toho ďalej plynie, že účelom písomných pripomienok rakúskej vlády v kauze C-382/97 bolo dokázať, že článok 50a GG nemôže byť porušením zásady voľného pohybu pracovníkov zakotvanej v článku 48 ZES, pričom rakúska vláda tvrdila, že osobitný príplatok za služobný vek ustanovený týmto predpisom je vernostným príplatkom.

109. Nakoniec treba pripomenúť, že Súdny dvor už uviedol v ods. 22 a 23 citovaného rozsudku vo veci Schöning-Kougebetopoulou, že také opatrenie, ktoré spôsobuje závislosť odmeňovania pracovníka od jeho služobného veku a vylučuje akúkoľvek možnosť zohľadniť porovnateľné doby odpracované vo verejnej službe iného členského, štátu môže byť porušením článku 48 ZES.

110. Keďže Súdny dvor už rozhodol, že také opatrenie je porušením tohto ustanovenia ZES a že púhe odôvodnenie, na ktoré v tejto súvislosti poukazuje rakúska vláda, nie je náležité z pohľadu samotného uznesenia o položení prejudiciálnych otázok, tajomník Súdneho dvora listom z 11. marca 1998 odoslal Verwaltungsgerichtshof rozsudok vo veci Schöning-Kougebetopoulou, aby tento mohol preskúmať, či má podstatné náležitosti potrebné k výkladu komunitárneho práva nutné na posúdenie sporu, ktorý rieši a navrhol mu, aby na základe tohto rozsudku posúdil, či je nutné stiahnuť žiadosť o rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach.

111. Uznesením z 25. marca 1998 vyzval Verwaltungsgerichtshof strany zúčastnené na spore, ktorý mu bol odovzdaný, aby sa vyslovili k návrhu tajomníka Súdneho dvora, pričom uviedol predbežnú pripomienku, že právny záver, ktorý je predmetom daného prejudiciálneho konania bol vyriešený v Köblerov prospech.

112. Uznesením z 24. júna 1998 stiahol Verwaltungsgerichtshof svoju žiadosť o rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach s tým, že trvanie na žiadosti sa stalo nepotrebným pre vyriešenie sporu. Uviedol, že rozhodujúca otázka v tomto prípade znie, či osobitný príplatok za služobný vek stanovený v článku 50a GG je alebo nie je vernostným príplatkom a že táto otázka musí byť vyriešená v rámci vnútroštátneho práva.

113. V tejto súvislosti Verwaltungsgerichtshof vysvetlil v rozsudku z 24. júna 1998, že „...podľa zásady rozhodol uznesení z 22. októbra 1997..., že osobitný príplatok za služobný vek ustanovených univerzitných profesorov nemá ani charakter vernostného príplatku, ani charakter mimoriadnej odmeny“ a že „v zmysle právneho výkladu, ktorý nie je voči účastníkom hlavného konania záväzný, sa upúšťa“. Verwaltungsgerichtshof totiž dospel v tomto rozsudku k záveru, že predmetný príplatok je naozaj vernostným príplatkom.

114. Z uvedeného vyplýva, že tajomník Súdneho dvora sa Verwaltungsgerichtshof spýtal, či nesťahuje žiadosť o rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach a Verwaltungsgerichtshof následne prekvalifikoval osobitný príplatok za služobný vek podľa vnútroštátneho práva.

115. Po prekvalifikovaní osobitného príplatku za služobný vek stanovený v článku 50a GG Verwaltungsgerichtshof zamietol Köblerovo odvolanie. V rozsudku z 24. júna 1998 totiž uviedol podľa rozsudku vo veci Schöning-Kougebetopoulou, že keďže tento príplatok musí byť kvalifikovaný ako vernostný príplatok, ospravedľuje to tú skutočnosť, že sám osebe je v rozpore so zásadou zákazu diskriminácie zakotvenou v článku 48 ZES.

116. Ako ďalej vyplýva z odsekov 80 a 81 tohto rozsudku, Súdny dvor sa nevyjadril v rozsudku vo veci Schöning-Kougebetopoulou k otázke, či a za akých podmienok môže byť prekážka voľného pohybu pracovníkov, ktorú so sebou nesie vernostný príplatok, ospravedlnená. **Úvahy, ktoré Verwaltungsgerichtshof vyvodil z predmetného rozsudku, vychádzajú teda z nesprávneho pochopenia uvedeného rozsudku.**

117. Keďže na jednej strane Verwaltungsgerichtshof zmenil svoj výklad vnútroštátneho práva tým, že kvalifikoval opatrenie stanovené v článku 50a GG ako vernostný príplatok po tom, čo mu bol odoslaný citovaný rozsudok v kauze Schöning-Kougebetopoulou a na druhej strane Súdny dvor nemal ešte príležitosť vysloviť sa k tomu, či prekážka voľného pohybu pracovníkov, ktorú so sebou prináša vernostný príplatok môže byť oprávnená, **Verwaltungsgerichtshof nemal stiahnuť svoju žiadosť o rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach.**

118. Tento súd totiž nemohol posúdiť, či riešenie predmetnej právnej veci vyplýva z judikatúry Súdneho dvora alebo neponecháva miesto žiadnej rozumnej pochybnosti (pozri rozsudok zo 6. októbra 1982 vo veci CILFIT a spol., 283/81, ods. 14 a 16). Na základe toho bol podľa článku 177 odsek 3 ZEHS povinný podať žiadosť o prejudiciálne konanie.

119. Ako navyše vyplýva z odpovede na tretiu otázku, opatrenie, akým je osobitný príplatok za služobný vek stanovený v článku 50a GG, aj keď ho nemožno kvalifikovať ako vernostný príplatok, obsahuje v sebe prekážku voľného pohybu pracovníkov, čo je v rozpore s komunitárnym právom. **Verwaltungsgerichtshof teda porušil rozsudkom z 24. júna 1998 komunitárne právo.**

120. Je potrebné preskúmať, či porušenie komunitárneho práva spĺňa kritérium zjavnosti najmä vzhľadom na podstatné náležitosti, ktoré treba na tento účel zohľadniť podľa znenia odsekov 55 a 56 tohto rozsudku.

121. Z tohto hľadiska treba v prvom rade určiť, či porušenie predpisov Spoločenstva, na ktoré sa vzťahuje tretia otázka, nemožno takto kvalifikovať.

122. **Komunitárne právo totiž explicitne neupravuje otázku, či opatrenie na zaistenie vernosti pracovníka zamestnávateľovi, akým je vernostný príplatok, ktorý so sebou prináša prekážku voľného pohybu pracovníkov, možno ospravedlniť, a či je následne v zhode s komunitárnym právom. Odpoveď na predmetnú otázku sa v judikatúre Súdneho dvora nevyskytla. Táto odpoveď nie je navyše zjavná.**

123. Po druhé, okolnosť, že predmetný vnútroštátny súd mal, ako bolo konštatované v tomto rozsudku v ods. 118, trvať na žiadosti o rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach, nemôže vyvrátiť tento záver. V tomto prípade totiž Verwaltungsgerichtshof rozhodol, že žiadosť o prejudiciálne konanie stiahne, pričom sa nazdával, že odpoveď na otázku komunitárneho práva bola daná v rozsudku v kauze Schöning-Kougebetopoulou. Práve kvôli nesprávnemu pochopeniu tohto rozsudku Verwaltungsgerichtshof už nepovažoval za nutné predložiť túto otázku Súdnemu dvoru.

124. Za takýchto podmienok a vzhľadom na okolnosti tohto prípadu **netreba považovať porušenie konštatované v odseku 119 tohto rozsudku za zjavné a teda dostatočne jasné.**

125. Treba dodať, že táto odpoveď je bez ohľadu na povinnosti vyplývajúce pre členský štát z odpovede poskytnutej Súdnym dvorom na tretiu prejudiciálnu otázku.

126. Na štvrtú a piatu otázku je následne potrebné odpovedať, že **porušenie komunitárneho práva, ktoré vyplýva za okolností tohto hlavného sporu z rozsudku Verwaltungsgerichtshof z 24. júna 1998, nespĺňa požadované kritérium, t.j. nie je zjavné a preto sa podľa komunitárneho práva nemožno domáhať zodpovednosti členského štátu za rozhodnutie niektorého zo súdov rozhodujúcich v poslednom stupni.**

Výroková časť rozsudku

Na základe tohto,

Súdny dvor

v odpovedi na otázku položenú mu Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien na základe uznesenia zo 7. mája 2001, rozhodol takto:

1. Zásada, podľa ktorej sú členské štáty povinné nahradiť škody spôsobené jednotlivcom porušením komunitárneho práva, ktoré im možno pričítať, platí aj vtedy, keď predmetné porušenie vyplýva z rozhodnutia súdu rozhodujúceho v poslednom stupni a keď porušený komunitárny právny predpis priznáva práva jednotlivcom, keď je porušenie dostatočne jasné a keď existuje príčinná súvislosť medzi týmito porušením a škodou spôsobenou poškodeným osobám. Na účely zistenia, či je porušenie vyplývajúce z rozhodnutia súdu dostatočne jasné, musí príslušný vnútroštátny sudca stanoviť, či predmetné porušenie spĺňa predpísané kritérium t.j. je zjavné, pričom musí zohľadniť špecifickosť súdnej funkcie. Určiť súd príslušný rozhodovať spory vo veci náhrady škody prislúcha práve právnomu poriadku jednotlivých členských štátov.

2. Článok 48 ZES (ktorý sa po novelizácii stal článkom 39 ZES) a článok 7 odsek 1 nariadenia Rady č. 1612/68/EHS z 15. októbra 1968 o voľnom pohybe pracovníkov vo vnútri Spoločenstva musia byť vykladané tak, že za podmienok, akými sú podmienky uvedené v článku 50a Gehaltsgesetz 1956 (zákon o mzdách z roku 1956), v znení novely z roku 1997, sú v rozpore s priznaním osobitného príplatku za služobný vek, ktorý je podľa výkladu súdu Verwaltungsgerichtshof (Rakúsko) podaného v rozsudku z 24. júna 1998 vernostným príplatkom.

3. Porušenie komunitárneho práva, akým je porušenie vyplývajúce z okolností tohto hlavného sporu z rozsudku Verwaltungsgerichtshof z 24. júna 1998, nespĺňa vyššie požadované kritérium, t.j. nie je zjavné a preto sa v zmysle komunitárneho práva nemožno domáhať zodpovednosti členského štátu za rozhodnutie niektorého z jeho súdov rozhodujúcich v poslednom stupni.

Poznámka:

V zmysle článku 46 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, má každý právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom.

Podrobnosti v súvislosti s podmienkami zodpovednosti za škodu spôsobenú súdnym orgánom upravuje **zákon č. 514/2003 Z.z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov.**

Podľa tohto zákona:

- a) štát zodpovedá za podmienok ustanovených týmto zákonom za škodu, ktorá bola spôsobená orgánmi verejnej moci (vrátane súdov), okrem tretej časti toho zákona (výkon samosprávy a zodpovednosť územnej samosprávy), pri výkone verejnej moci (vrátane vynesenia nezákonného súdneho rozhodnutia);
- b) právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím má účastník konania, ktorému vznikla škoda v dôsledku rozhodnutia vydaného v tomto konaní;
- c) ak tento zákon neustanovuje inak, právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím možno uplatniť iba vtedy, ak právoplatné rozhodnutie, ktorým bola škoda spôsobená, bolo zrušené alebo zmenené pre nezákonnosť príslušným orgánom (súd, ktorý rozhoduje o náhrade škody, je viazaný rozhodnutím tohto orgánu);
- d) ak bola škoda spôsobená nezákonným rozhodnutím, ktoré je vykonateľné bez ohľadu na právoplatnosť, možno nárok na náhradu škody uplatniť aj vtedy, ak nezákonné rozhodnutie bolo zrušené alebo zmenené na základe riadneho opravného prostriedku;
- e) vo veci náhrady škody, ktorá bola spôsobená súdnym orgánom v občianskom súdnom konaní alebo v trestnom konaní a ak tento zákon neustanovuje inak, koná v mene štátu Ministerstvo spravodlivosti SR;
- f) nárok na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím (aj nezákonným zatknutím, zadržaním alebo iným pozbavením osobnej slobody, rozhodnutím o treste, o ochrannom opatrení alebo rozhodnutím o väzbe, ako aj nárok na náhradu škody spôsobenej nesprávnym úradným

- postupom) je potrebné vopred predbežne prerokovať na základe písomnej žiadosti poškodeného o predbežné prerokovanie nároku s Ministerstvom spravodlivosti SR;
- g) ak Ministerstvom spravodlivosti SR neuspokojí nárok na náhradu škody alebo jeho časť do šiestich mesiacov odo dňa prijatia žiadosti, môže sa poškodený domáhať uspokojenia nároku alebo jeho neuspokojenej časti na súde;
- h) uhrádza sa skutočná škoda a ušlý zisk;
- i) v prípade, ak iba samotné konštatovanie porušenia práva nie je dostatočným zadost'učinením vzhľadom na ujmu spôsobenú nezákonným rozhodnutím alebo nesprávnym úradným postupom, uhrádza sa aj nemajetková ujma v peniazoch, ak nie je možné uspokojiť ju inak;
- j) náhrada škody zahŕňa aj náhradu trov konania, ktoré poškodenému vznikli v konaní, v ktorom bolo vydané nezákonné rozhodnutie (rozhodnutie o treste, o ochrannom opatrení alebo rozhodnutie o väzbe, zatknutí a inom pozbavení osobnej slobody alebo vykonané zadržanie a v konaní, v ktorom bolo rozhodnutie zrušené alebo bolo trestné stíhanie zastavené, alebo v ktorom bola vec postúpená inému orgánu);
- k) súčasťou trov konania sú aj trovy právneho zastúpenia vo výške ustanovenej osobitným predpisom;
- l) súčasťou trov konania nie sú náklady na predbežné prerokovanie nároku na náhradu škody pred príslušným orgánom;
- m) právo na náhradu škody sa premlčí za tri roky odo dňa, keď sa poškodený dozvedel o škode [ak je podmienkou uplatnenia práva na náhradu škody zrušenie alebo zmena právoplatného rozhodnutia, plyní premlčacia lehota odo dňa doručenia (oznámenia) rozhodnutia];
- n) najneskôr sa právo na náhradu škody premlčí za desať rokov odo dňa, keď bolo poškodenému doručené (oznámené) rozhodnutie, ktorým mu bola spôsobená škoda (to neplatí, ak ide o škodu na zdraví alebo škodu spôsobenú rozhodnutím podľa § 7 a 8 zákona);
- o) lehota neplynie počas predbežného prerokovania nároku podľa § 15 odo dňa podania žiadosti do skončenia prerokovania, najdlhšie však počas šiestich mesiacov.

Z rozsudku Súdneho dvora ES vo veci C-224/01 Köbler navyše vyplýva, že:

- zásada, podľa ktorej sú členské štáty povinné nahradiť škody spôsobené jednotlivcom porušením komunitárneho práva, ktoré im možno pričítať, môže byť použitá aj vtedy, keď predmetné **porušenie vyplýva zo súdneho rozhodnutia rozhodujúceho v poslednom stupni**;

- **právna norma, ktorá bola porušená musí spĺňať ostatné všeobecné podmienky** (zakotvuje práva pre jednotlivcov, jej porušenie je dostatočne jasné závažné a existuje príčinná súvislosť medzi porušením povinnosti, ktorú nesie štát a škodou, ktorá bola spôsobená poškodeným osobám);
- **zodpovednosti štátu za porušenie komunitárneho práva takýmto súdnym rozhodnutím sa možno dovolávať iba výnimočne**, a to v prípade, **keď sudca zjavne porušil platné právo**;
- **sudca**, ktorému bol predložený návrh na náhradu škody, musí na účely posúdenia, či je táto podmienka splnená, **zohľadniť všetky faktory**, ktoré charakterizujú situáciu, ktorá je mu predložená (stupeň jasnosti a presnosti porušeného predpisu, ospravedlniteľnosť alebo neospravedlniteľnosť právneho omylu, stanovisko zaujaté v prípade potreby inštitúciou Spoločenstva, ako aj neplnenie predmetným súdom povinnosti prejudiciálneho postúpenia veci v zmysle článku 234 odstavce 3 ZES);
- právnemu poriadku každého členského štátu prislúcha **určiť súd príslušný riešiť spory** týkajúce sa tejto náhrady;
- **porušenie komunitárneho práva je dostatočne jasné vtedy, keď prijaté rozhodnutie jasne protirečí judikatúre Súdneho dvora**.

C-173/03

Traghetti del Mediterraneo SpA v. Taliansko

rozsudok Súdneho dvora z 13. júna 2006

Mimozmluvná zodpovednosť členských štátov. Škoda spôsobená jednotlivcovi porušením komunitárneho práva zo strany vnútroštátneho súdu, proti ktorého rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok. Obmedzenie zodpovednosti štátu vnútroštátnym zákonodarcom iba na prípady úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej neobstaranosti sudcu – vylúčenie akejkoľvek zodpovednosti spojenej s výkladom právnych pravidiel a posúdením skutkových okolností a dôkazov pri výkone súdnej činnosti.

Žiadosť o prejudiciálnu otázku: Tribunale di Genova – Taliansko z 20. marca 2003.

ECR 2006, 62003J0173.